

Het schildenboek van Biagio Garofalo

Rietje van Vliet

In de kluis van de Universiteitsbibliotheek bevindt zich het fraai geïllustreerde *De veterum clypeis*, in 1751 uitgegeven door de Leidse boekverkoper Elie Luzac (1721-1796). Tijdens mijn onderzoek naar de wijze waarop hij vanuit zijn bedrijf op het Rapenburg zaken deed, heb ik deze uitgave slechts één keer in handen gehad. Hoewel de afgebeelde Romeinse schilden zeer indrukwekkend waren, kon ik er in mijn verhaal niet zo veel mee. Het werk paste eenvoudigweg niet het fonds Luzac. En zo verdween het ook in mijn studie achter de coulissen. Ten onrechte, zo bleek achteraf.

De veterum clypeis is geschreven door de hoogbejaarde Napolitaan Biagio Garofalo (1673-1762). Hij woonde in Wenen en heeft verschillende oudheidkundige werken op zijn naam staan. Hij correspondeerde onder anderen met Petrus Wesseling, hoogleraar filologie te Utrecht. Deze had hem aan een Utrechtse uitgever geholpen voor een werk over marmeren beelden, dat Garofalo in het verre Wenen onder handen had. Het gebeurde vaak dat buitenlandse geleerden bij Nederlandse vakgenoten aanklopten met het verzoek te bemiddelen bij Nederlandse uitgever-boekverkopers. Die stonden tot ver in de achttiende eeuw internationaal nog altijd in hoog aanzien. Niet alleen de kwaliteit van hun drukwerk werd geroemd, ook wat hun wijdvertakte netwerken betreft konden buitenlandse collega's hen moeilijk evenaren.

Wesseling echter, zo blijkt uit de brieven die zich eveneens in de Leidse UB bevinden, liet Garofalo enigszins aan zijn lot over. Ook de Utrechtse uitgever gooide er de pet naar. Het verbaast daarom niet dat de Napolitaan voor zijn schildenboek bij een andere uitgever aanklopte. Dat was Elie Luzac. Telg uit een hugenootse familie die eind zeventiende eeuw was neergestreken in Leiden en die rond 1750 al naam had gemaakt, dankzij de *Gazette de Leyde* van Etienne Luzac en de boekhandel-drukkerij van diens broer Johan Luzac. Bij deze laatste oom heeft Elie Luzac het vak onder de knie gekregen.

De veterum clypeis telt inclusief het voorwerk 148 pagina's in kwartoformaat. Dankzij de 35 tamelijk eenvoudige afbeeldingen van klassieke schilden en de vele verwijzingen naar klassieke bronnen kon het lange tijd doorgaan voor hét handboek voor schilden. Het werk bevat echter ook drie paginagrote, schitterende illustraties van schilden: het schild van Achilles, het schild van Scipio en het schild van dr. Woodward. Over elk van deze schilden is destijds veel te doen geweest. Jarenlang hebben de geleerdenbladen vol gestaan met bijdragen aan de wetenschappelijke debat hierover.

Het schild van Achilles was de inzet voor de polemiek over de autoriteit van Homerus als geschiedschrijver. Hij had het in zijn *Ilias* gedetailleerd beschreven. Eind zeventiende eeuw echter werd er een deuk geslagen in zijn gepolijste imago. Geleerden plaatsten vraagtekens bij het waarheidsgehalte van de grote schrijver en concludeerden dat het schild van Achilles er nooit heeft uitgezien zoals Homerus het had beschreven.

Over het zilveren schild van Scipio hebben eveneens veel geleerden een lans gebroken. Het was in 1656 bij Avignon uit de Rhône opgediept. Uiteindelijk was het de Franse oudheidkundige Jacob Spon die het in 1675 identificeerde als het schild dat ooit de Romeinse legeraanvoerder Scipio Africanus had toebehoord ten tijde van de Tweede Punische Oorlog. Het bleek echter een canard.

Maar dat kon de Engelse arts en verzamelaar van oudheden dr John Woodward nog niet weten toen hij in 1693 een zojuist opgegraven ijzeren schild aan zijn collectie kon toevoegen. Hij hoopte dat zijn rijk gedecoreerde schild dezelfde eer te beurt zou vallen als dat van Spon. Hij liet er gravures van maken en stuurde die toe aan iedereen die een steentje kon bijdragen aan de polemiek over de iconografie en de ouderdom van het schild. De Leidse geleerden Jacob Perizonius en Jacob Gronovius voerden, met Petrus Valckenaer en Jean le Clerc, het hoogste woord. Woodward liet zelfs een gipsen afdruk van zijn schild maken. Die stuurde hij toe naar de Leidse Academie, opdat de geleerden aldaar zich nog beter konden verdiepen in de iconografie.

Deze afdruk is verdwenen. Mijn zoektocht in het Academisch Historisch Museum liep op niets uit. Ook het Rijksmuseum van Oudheden kent het niet, hoewel de collectie is voorgebouwd op het archeologisch kabinet dat eens de universiteit heeft toebehoord. Gips is nu eenmaal slecht bestand tegen de tand des tijds, zo kreeg ik ten antwoord. Maar het schild van dr. Woodward zelf bestaat nog wel. Het is te bewonderen in het British Museum.

Een plek op de eregalerij heeft het echter nooit gekregen. Nog tijdens Woodward's leven constateerde iemand nuchter dat een ijzeren voorwerp in de grond geen lang leven beschoren is. Vierde of vijfde eeuw na Christus, zoals de Leidse geleerden op grond van de iconografie hadden vastgesteld, dat was onzin. Ook dit schild bleek een zeperd.

In *De veterum clypeis* van Biagio Garofalo worden nauwelijks woorden vuilgemaakt aan deze misslagen. De oude geleerde had weinig oog voor de nieuwe wetenschappelijke onderzoeksmethodiek waarmee jonge oudheidkundigen de Oudheid bestudeerden. Maar de gravures in zijn schildenboek spreken gelukkig boekdelen.

++++

v.l.n.r. schild Achilles, Woodward, Scipio.

